

Till Kulturdepartementet
111 51 Stockholm

Ang. utredningen Gestaltad Livsmiljö (Ku2015/02481KL)

Konstakademien har tagit del av utredningen Gestaltad Livsmiljö – förslag till ny politik för arkitektur, form och design och lämnar härmed följande synpunkter.

Allmänt om den nya politiken

Konstakademien vill kraftfullt understryka att arkitektur, form och design är av stor betydelse för samhällets utveckling och människors välbefinnande. En förbättrad politik för arkitektur, form och design är därför angelägen.

Att området arkitektur, form och design är stort och brett framgår av det faktum att frågorna inom regeringskansliet sedan länge hanteras av en samrådsgrupp mellan Närings-, Miljö-, Energi-, Utbildnings-, Social-, Arbetsmarknads- och Kulturdepartementen.

Utredningen redovisar ett stort antal områden som i olika mening och grad berörs av arkitektur, form och design – samhällsplanering, hållbarhetsstrategier, urbaniseringsprocesser, regional tillväxt, gröna innovationer, miljöteknik, offentlig upphandling, exportfrämjande åtgärder, areella näringar, landsbygd, livsmedelsförsörjning, konsumentpolitik, jämställdhet, integration, folkhälsa, kulturmiljövård, byggande, bostadsförsörjning, förbättrad statlig byggherreroll mm.

Utredningen föreslår att en ny myndighet under Kulturdepartementet bildas för att genomföra den nya politiken för arkitektur, form och design. En stor del av arbetsuppgiften gäller att få andra statliga myndigheter och statliga bolag att vara förebildliga i dessa frågor.

Konstakademien ifrågasätter om det behövs en ny myndighet för detta. Den interdepartementala arbetsform som länge funnits bör kunna användas för att via regleringsbrev och ägar-direktiv ge de olika departementens myndigheter och bolag relevanta uppdrag med avseende på den nya arkitektur- och designpolitiken. Enligt Konstakademiens uppfattning bör detta vara mer verkningsfullt än att inrätta en ny myndighet som under Kulturdepartementet ska påverka andra myndigheter och bolag vilka av naturliga skäl har primärt fokus på andra frågor.

Utredningen föreslår inrättande av en riksarkitekt vid Statens Fastighetsverk.

Konstakademien ifrågasätter dock att använda en så pretentiös titel för en verksamhet med de mycket begränsade befogenheter och resurser som utredningen föreslår. Enligt Akademiens uppfattning skulle det i stället vara till stor nytta för arkitekturen att landets kommuner på nytt blir skyldiga att ha en stadsarkitekt som på det lokala planet ansvarar för arkitekturfrågor.

Trots att den nya politiken avser frågor som berör många olika departement så föreslår utredningen att den nya myndigheten i sin helhet skall finansieras över Kulturdepartementets förhållandevis begränsade budget. Detta finner Konstakademien mycket anmärkningsvärt.

Om myndigheten eller delar av den alls behövs så måste kostnaderna rimligen fördelas på annat sätt inom statsbudgeten.

Det är vidare med stor bestörtning som Konstakademien konstaterar att den nya myndigheten enligt utredningens förslag ska finansieras genom att den kulturinstitution som nu har ansvar för arkitektur, form och design, före detta Arkitekturmuseet (nu ArkDes), ska läggas ner.

Enligt Konstakademiens mening är det helt obegripligt att en utredning med syfte att stärka samhällets insatser för arkitektur, form och design vill avveckla den institution som är områdets mest kraftfulla resurs och dessutom har ett etablerat gott rykte utomlands. Arkitekturmuseet har förutom sina internationellt betydelsefulla samlingar också ansvar för att förvalta och utveckla kunskapen om arkitekturens historia. Konstakademien är förvånad över det ointresse för arkitekturhistoria och byggnadshistorisk forskning, som utredningen ger uttryck för.

Förslaget att finansiera den nya föreslagna myndigheten på ArkDes bekostnad är enligt Konstakademien helt oacceptabelt

Det svenska Arkitekturmuseet

Det svenska Arkitekturmuseet har funnits i över 50 år. Det grundades 1962 av SAR, (Svenska Arkitekters Riksförbund) och arbetade till en början med mycket begränsade anslag. Ändå genomfördes en rad uppmärksammade debattutställningar som cirkulerade i landet och utomlands. Under följande decennier utvecklades museet kraftfullt, efter 1978 som statligt centralmuseum. I samband med Moderna Museets nybyggnad fick Arkitekturmuseet nya ändamålsenliga lokaler, specialritade av Rafael Moneo och belönade med Kasper Salinpriset. 1998 utsågs Arkitekturmuseet till Årets museum. Internationella kollegor i ICAM (International Confederation of Architectural Museums) och Docomomo (International Committee for Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement) har länge uppfattat det svenska Arkitekturmuseet som en förebild med världsledande ställning. 2013 omvandlades detta till ArkDes.

Kärnan i Arkitekturmuseet är det stora arkiv som innehåller ritningar och skisser, tillhörande handlingar samt foton och modeller från ett stort antal arkitekter verksamma under den tid då det moderna Sverige byggdes upp. I arkivet finns även rika samlingar av svenska arkitekter som tillhör den internationella arkitekturhistorien och är väl kända utomlands, som Gunnar Asplund och Sigurd Lewerentz. Till samlingarna hör också ett med arkivet tätt sammanvävt arkitekturbibliotek.

Arkivet är dock inte primärt uppbyggt utifrån handlingarnas konstnärliga kvaliteter utan i högre grad utifrån deras roll i byggandets tillkomstprocesser. Arkivet liknar därför inte samlingar inom konstmuseer där det avgörande kriteriet är handlingarnas konstnärliga värde. Arkitekturmuseets arkiv är unikt i sitt slag och har därför ett stort nationellt intresse och ansvar. Det är av utomordentlig betydelse för forskning om svensk byggnadskonst, både arkitektoniskt och byggnadstekniskt. Arkivets vård och utveckling kräver specifik kompetens.

Arkitekturmuseet har också en folkbildande uppgift. Att förstå byggandets processer och särart är en viktig förutsättning för människors möjlighet att delta i de processer som utvecklar den byggda miljön. Den folkbildande uppgiften har därför en tydlig demokratisk dimension. Den har också varit mycket framgångsrik. ArkDes besökssiffror överstiger dem som registrerats för exempelvis Historiska museet, Armémuseum, Etnografiska museet med flera. En bidragande orsak till detta är den stora tillströmning av skolklasser som ArkDes har idag och som hela tiden bara ökar. Skolvisningarna har i första hand handlat om

bebyggelsefrågor. Vad kan vara intressantare för utredningens ambitioner än att göra kommande generationer kunniga och intresserade av den byggda miljön?

Museet har en lång tradition av pedagogisk verksamhet för både barn och vuxna. Dess publika verksamhet innefattar också uppgiften att genom utställningar, seminarier och konferenser visa och diskutera ny forskning om byggnadskonst, ny svensk arkitektur samt ge utblickar mot arkitekturens internationella utveckling.

Arkitekturmuseet fick 1998 nya lokaler, skräddarsydda för dess behov. Sålunda är arkiv och bibliotek särskilt utformade för att på bästa sätt kunna hantera de omfattande och värdefulla samlingarna. Konstakademien anser det självklart att dessa lokaler också fortsättningsvis skall användas för sitt ändamål. Därtill behöver museet också lokaler av rimlig omfattning för sin övriga verksamhet.

ArkDes problem och potential

Det är väl känt att först Arkitekturmuseet och sedan ArkDes under lång tid i början av 2000-talet inte förmått att genomföra sina uppgifter på ett fullgott sätt. Förklaringen till detta är att kulturdepartementet under olika regeringar genomfört förändringar som inte gynnat utan i hög grad försvårat verksamheten. Det har dock skett en stor förbättring under den allra senaste tiden. Inom ArkDes finns idag potential att återta den kompetens som tidigare förlorats.

Konstakademiens uppfattning är att verksamheten bör koncentreras till byggnadskonst och att myndigheten återgår till att vara Arkitekturmuseet. De riktlinjer som anges i utredningen *Ny museipolitik* (SOU 2015:89) erbjuder en god vägledning för detta. Den betonar starkt museernas självständighet. Vidare rekommenderas en koncentration till tre kärnverksamheter: publik verksamhet, aktiv förvaltning av samlingar samt kunskapsuppbyggnad. Den ovärderliga resurs som f d Arkitekturmuseet utgör behöver nu främst stödjas i dessa tre verksamhetsområden. Arkitekturmuseet är genom sin traditionella verksamhet redan en viktig arena med stor publik räckvidd. Den kan utvecklas vidare med egna initiativ och eget ansvar.

Utredningens förslag att flytta Arkitekturmuseets samlingar

Utredningen *Gestaltad Livsmiljö* föreslår att Arkitekturmuseets arkiv överförs till ett statligt finansierat museum, i första hand Nationalmuseum eller Moderna Museet. Utredningen föreslår också att Arkitekturmuseets bibliotek blir en del av den nya föreslagna myndigheten och därmed skiljs från arkivet.

Konstakademien vill bestämt avråda från dessa förslag.

Arkitekturmuseets arkiv med dess specifika innehåll av ritningar, handlingar och modeller vilka är både världsunika och många gånger ytterst bräckliga, kräver mycket kunnig hantering. Att flytta detta arkiv och bygga upp den nödvändiga expertisen på ny plats och i ny administration kommer att bli både kostsamt, ineffektivt och ett slöseri med resurser som redan finns. Vidare är det viktigt att Arkitekturmuseets arkiv och bibliotek hålls samman till en enhet. De hör nära ihop och inte minst för forskningen är det angeläget att kunna använda båda parallellt

Nationalmuseums internationellt ryktbara grafiksamlingar innehåller arkitekturritningar av mycket hög kvalitet, till största delen från 1600-1700-talet med både svensk och utländsk proveniens; de behandlas genomgående som konstverk. Arkitekturmuseets oerhört stora samling har som nämnts ett annat syfte genom att dokumentera byggnadsprocessen i vidare

sammanhang med såväl ritningar och skisser som fotografier från tiden fram till idag. Dessa samlingar kräver en helt annan hantering med stora krav på tillgänglighet och möjlighet att kopiera – man kan säga att stora delar är levande material, inte bara för forskning utan nödvändiga att tillgodogöras vid t ex restaurering och ombyggnad. Av bland annat dessa skäl är Nationalmuseum inte någon möjlig mottagare av Arkitekturmuseets ritnings- och bildarkiv.

Moderna Museet har inte visat intresse av att ta ansvar för Arkitekturmuseets samlingar. Enligt vad Konstakademien erfarit försökte Moderna Museet under våren 2015, då museet var inställt på att ta över ArkDes som helhet, att finna ett sätt att lämna ifrån sig Arkitekturmuseets bibliotek som helhet.

Enligt Konstakademiens uppfattning behöver Sverige både ett självständigt Arkitekturmuseum och Formmuseum. Om dessa båda museer får de rätta förutsättningarna kan de på ett effektivt sätt medverka till förbättrad kunskap om och utveckling av svensk arkitektur och form/design. Den såväl ekonomiskt som praktiskt bästa förutsättningen för detta måste vara att stödja de resurser som redan finns inom dessa områden.

Sammanfattning

Konstakademien tillstyrker att en ny politik för arkitektur, form och design implementeras med statlig verksamhet som förebildlig.

Akademien anser inte att det behövs en ny myndighet för denna politik som i stället bör förmedlas till statliga myndigheter och bolag via berörda departement inom regeringskansliet.

Akademien finner det orimligt att bekosta en ny politik för arkitektur, form och design ensidigt över Kulturdepartementets budget.

Akademien reagerar mycket starkt mot förslaget att bekosta en ny myndighet, med uppgift att vara ett redskap för regerings politik i dessa frågor, genom att upplösa ett självständigt museum som ArkDes (f d Arkitekturmuseet). Akademien hänvisar i denna fråga till den starka vikt Museiutredningen lägger vid museernas självständighet.

Akademiens uppfattning är att Arkitekturmuseet skall återupprättas med den höga kompetens inom sitt ämnesområde som tidigare gjort museet framgångsrikt och internationellt förebildligt. Museet skall självfallet behålla ansvaret för både samlingar och publik verksamhet. Dess ställning som landets viktigaste resurs för arkitektur och stadsbyggande bör värnas och förstärkas.

Akademien anser vidare att de resurser som redan finns inom designområdet bör samlas och stärkas med sikte på ett framtida Formmuseum. De särskilda medel för form och design som finns inom nuvarande ArkDes bör tillföras detta område.

Stockholm den 30 november 2015

.....
Leif Bolter
Tf preses

.....
Susanna Slöör
Ständig sekreterare

